

ELEKTRON RAQAMLI IMZO VA UNDAN FOYDALANISH

Ibrohimova Robiyaxon Zokirjon qizi

Andijon qishloq xo'jalik va agrotexnologiyalar instituti ipakchilik va tutchilik fakulteti meva sabzavotchilik va uzumchlik yo'nalishi 1-bosqich

ANNOTATSIYA

Elektron raqamli imzo va undan foydalanish Elektron hujjatdagi mazkur elektron hujjat axborotini elektron raqamli imzoning yopiq kalitidan foydalangan holda maxsus o' zgartirish natijasida hosil qilingan hamda elektron raqamli imzoning ochiq kaliti yordamida elektron hujjatdagi axborotda xatolik yo' qligini aniqlash va elektron raqamli imzo yopiq kalitining egasini identifikatsiya qilish imkoniyatini beradigan imzo. Elektron raqamli imzo - yopiq kalitini qo'llagan holda axborotning kriptografik o'zgarishi natijasida olingan va imzoning shakllanish vaqtidan boshlab elektron hujjatdagi axborotda xatolik yo'qligini aniqlovchi hamda imzo kaliti sertifikatini imzo egasiga taalluqligini tekshiruvchi elektron hujjatning rekviziti hisoblanadi.

Kalit so'zlar:Elektron raqamli imzo, Autenfikatsiya, elektron hujjat aylanishi, Kriptografik xavfsizlik, login parol, raqamli sertifikat, malumotlarning daxlsizligi.

Elektron raqamli imzo va -bu imzo qo'yish va elektron hujjatlarning asilligini tekshirishda zarur bo'ladigan an'anaviy qo'l imzosining muqobilidir. Elektron raqamli imzodan foydalanish kontragentlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni minimumlashtirgan holda yuridik muhim hujjatlar almashinuvini tezlashtirish imloniyatini beradi. Elektron hujjatdagi elektron raqamli imzo ayni bir vaqtning o'zida qog'oz hujjatga qo'lda o'zi qo'ygan imzo bilan bir xil ahamiyatga egadir.

Elektron raqamli imzoni uchta usulda olish mumkin :

davlat xizmatlari markazida;

masofadan (onlayn):

yagona interaktiv davlat xizmatlari portalida

Eri ro'yxatga olish markazining rasmiy veb- saytida - e-imzo.uz.

ERI OLISH TARTIBI ERI" O zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi " ning Yangi texnologiyalar ilmiy-axborot markazi va uning hududiy boshqarmalari tomonidan 2 yilga beriladi. ERI ni yaqin atrofdagi tuman Davlat soliq inspeksiyasi (DSI) da to'lov asosida olish mumkin. ERI uchun eng kam

oylik ish haqining 10% miqdorida to'lov summasi undiriladi. ERI olish uchun quyidagi hujjatlarni taqdim etish lozim:

ERI kaliti sertifikatini va kalitini olish to'g'risidagi imzolangan hamda zarur hollarda muhr bilan tasdiqlangan ariza, arizada ko'rsatilgan jismoniy shaxs yoki yuridik shaxs vakilining pasporti; ERI kalitlarini yaratish xizmati uchun to'lov to'langanligi to'g'risidagi kvitantsiya. Elektron raqamli imzo elektron raqamli imzodan foydalanish uchun huquqiy, iqtisodiy, tashkiliy, texnik va boshqa shart-sharoitlar yaratish; majburiy texnik talablar, normalar va qoidalarga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini amalga oshirish. Elektron raqamli imzodan foydalanish sohasida yagona davlat siyosati amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Autentifikatsiya (haqiqiy, „muallif“) bu kompyuter tizimi foydalanuvchisini haqiqiy yoki haqiqiy emasligini aniqlash jarayoni. Bunda tizim insonning haqiqiylikini aniqlaydi. Bu jarayon orqali ma'lumot tizimi shaxsning kimligini tasdiqlashini amalga oshiradi. Autentifikatsiya usullari shaxsning identifikatorini, ID bilan birgalikda maxfiylik kalitlarini parol, asosiy kalit, biometrik ma'lumotlar ishlatish bilan amalga oshiriladi.

Elektron hujjat aylanishidan bitimlar tuzish shartnomalar tuzish, Elektron hujjat texnika vositalaridan va axborot tizimlari xizmatlaridan hamda axborot texnologiyalaridan foydalanilgan holda yaratiladi, ishlov beriladi va saqlanadi. hisob-kitoblarni, rasmiy va norasmiy yozishmalarni amalga oshirish hamda boshqa axborotni uzatishda foydalanish mumkin.

Elektron hujjat aylanishi sohasidagi davlat siyosati elektron hujjat aylanishi keng qo'llanilishini ta'minlashga, elektron hujjat aylanishi ishtirokchilarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga, elektron hujjatdan foydalanish standartlari, normalari va qoidalarini ishlab chiqishga qaratilgan.

Kriptografiya – bu axborotni shifrlash orqali himoya qilish bilan shug'ullanuvchi fan. Kriptografiya yordamida ma'lumotlar maxfiy saqlanib, o'zgaralar tomonidan o'qilmasligi yoki o'g'irlanmasligi ta'minlanadi. So'zning o'zi yunon tilidagi "yashirin yozuv" degan ma'noni anglatadi.

Hozirgi zamonda kriptografiya internetda keng qo'llaniladi. U bizning ma'lumotlarimizni onlayn xaridlar, xabar almashish va shaxsiy ma'lumotlar bilan bog'liq saytlar orqali himoya qiladi. Kriptografiyaning turli xil usullari mavjud:

Simmetrik shifrlash, Asimmetrik shifrlash

Simmetrik shifrlashda maxfiy kanalda kalit almasha, ikkala tomon ham xabarlarini o'qiy oladi.

Asimmetrik-bunda shifrlash va qayta ochish uchun ikkita turli kalit ishlatiladi:

kriptografik vositalar hozirgi vaqtgacha asosan davlat sirlarini himoya qilishga qaratilgan edi, shuning uchun bu vositalar maxsus organlar tomonidan yaratilgan bu esa katta xarajatlarni talab qilgan. Kriptografiyaning vazifasi xabarlarining maxfiylikini va haqiqiylikini taminlashdan iborat.

Login parol — bu tizimga kirish uchun ishlatiladigan maxfiy ma'lumotlar to'plami. Login (yoki foydalanuvchi nomi) va parol, foydalanuvchi va tizim o'rtasida autentifikatsiya (tasdiqlash) jarayonini amalga oshirishda asosiy vositadir. Bu yerda login va parolni ishlatishning ba'zi asosiy jihatlari keltirilgan:

1. Login va Parolning Ishlash Prinsipi:

Login: Foydalanuvchining tizimdagi yagona identifikatori. Masalan, elektron pochta manzili yoki foydalanuvchi nomi.

Parol: Login bilan bog'langan maxfiy kod. Foydalanuvchi tizimga kirish uchun parolni kiritishi kerak. Foydalanuvchi login va parolni kiritadi. Tizim, foydalanuvchi ma'lumotlarini tekshirib, haqiqiylikini tasdiqlaydi.

2. Parolning Xavfsizligi:

Kuchli parol: Parolni maxfiy saqlash uchun uzun va murakkab bo'lishi kerak. Eng yaxshi parol aralash harflar, raqamlar va maxsus belgilarni o'z ichiga oladi.

3. Parolni Saqlash:

Parolni shifrlash: Parollar hech qachon ochiq holatda saqlanmasligi kerak.

Parolni eslab qolish dasturlari: Agar

parollarni yodda saqlash mushkul bo'lsa, parol menejerlarifoydalidir.

4. Parolni Yo'qotish:

Agar foydalanuvchi parolini unutsa, tizimda odatda parolni tiklash imkoniyati mavjud. Bu jarayon odatda foydalanuvchi elektron pochta manzili yoki SMS orqali yuborilgan tasdiqlash kodi yordamida amalga oshiriladi.

Raqamli sertifikat — bu foydalanuvchining yoki tashkilotning identifikatsiyasini tasdiqlovchi va shifrlash operatsiyalarini amalga oshirish uchun ishlatiladigan raqamli hujjatdir. Raqamli sertifikatlar asosan asimmetrik jamoat kalitli kriptografiya tizimiga asoslanadi va xavfsiz elektron muomalalarni ta'minlash uchun keng qo'llaniladi.

Raqamli Sertifikatning Asosiy Vazifalari:

1. Identifikatsiya: Raqamli sertifikat foydalanuvchi yoki tizimning haqiqiylikini tasdiqlashda ishlatiladi. U elektron imzo qo'yish, xavfsiz ma'lumotlarni uzatish va onlayn xizmatlarga kirishda ishonchli identifikatsiya vositasi bo'lib xizmat qiladi.

2. Xavfsizlik: Raqamli sertifikatlar yordamida yuborilgan ma'lumotlar shifrlanadi, ya'ni faqat maxsus kalit yordamida o'qilishi mumkin. Bu ma'lumotlarning xatosiz va xavfsizligini ta'minlaydi.

3. Imzo: Sertifikat foydalanuvchi yoki tizimning elektron imzosini yaratish va tekshirish uchun ishlatiladi. Bu, elektron hujjatlarni va ma'lumotlarni tasdiqlashda muhim rol o'ynaydi

Raqamli Sertifikatlar Turlari:

1. Xususiy (Personal) Sertifikatlar: Bu sertifikatlar odatda foydalanuvchi yoki kichik tashkilotlar uchun beriladi va ularning identifikatsiyasi uchun ishlatiladi. Ular elektron imzo qo'yish, shifrlash va autentifikatsiya qilishda foydalaniladi.

2. Elektron Imzo Sertifikatlari: Elektron shartnomalar yoki boshqa hujjatlarni imzolash uchun ishlatiladigan sertifikatlar.

Ma'lumotlar xavfsizligi — bu ma'lumotlarning noxush holatlar, masalan, o'g'irlash, yo'qolish, o'zgartirish, zarar yetkazish yoki noqonuniy kirishdan himoya qilish jarayonidir..

1. Maxfiylik :Ma'lumotlarning faqat ruxsat etilgan shaxslar yoki tizimlar tomonidan kirish mumkin bo'lishi kerak. Bu maxfiy ma'lumotlarni, shaxsiy yoki tijorat sirlarini himoya qilishni anglatadi.

2. Yaxlitlik :Ma'lumotlar o'zgartirilmagan, noto'g'ri yoki zararli bo'lmagan holda saqlanishi kerak. Ma'lumotlar har qanday vaqt, joyda va sharoitda to'g'ri va ishonchli bo'lishi kerak

Ruxsat etish: Foydalanuvchilarga yoki tizimlarga faqat zarur bo'lgan resurslarga kirishga ruxsat berish. .

Xulosa:

Elektron raqamli imzo – bu xavfsiz va samarali hujjatlar va ma'lumotlar almashinuvi uchun zarur bo'lgan texnologiya. U nafaqat hujjatlarning yaxlitligini va xavfsizligini ta'minlaydi, balki rasmiy va tijorat jarayonlarini tezlashtiradi. ERI tizimi, ayniqsa, raqamli iqtisodiyot va davlat xizmatlarining rivojlanishi bilan yanada muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Usmanova Mavluda Soyibjon qizi, Karimov Otabek Raximovich, Mamatov Shohruxbek Muhammadjon o'g'li “OLIIY TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYARDAN FOYDALANISHNING ILMIY METODIK ASOSLARI” “XALQ TA'LIMI XODIMLARINI “UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH”GA MOSLASHISH JARAYONINING IJTIMOIIY-

PEDAGOGIK MUAMMOLARI” MAVZUSIDAGI ILMIYAMALIY ANJUMANI 2022-yil 31-oktyabr.

2. Usmonova Mavludaxon Soyibjon qizi “TA’LIM MUASSASALARIDA ELEKTRON O’QUV ADABIYOTLARIDAN FOYDALANISH” INTEGRATSIYALASHGAN TA’LIM VA TADQIQOTLAR JURNALI JOURNAL OF INTEGRATED EDUCATION AND RESEARCH MAY 2023
3. Усмонова Мавлудaxon Сойибжон қизи, Каримов Отабек
4. Рахимович, Маматов Шохрухбек Муҳаммаджон ўгли “ИҚТИСОДИЁТДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ” «Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot» nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya 2022
5. Usmonova Mavludaxon Soyibjon qizi “"Library of Programming Languages Python" Easy Delivery Methods Using Modern Information Communication Tools” European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices ISSN (E): 2938-3625 Volume 1, Issue 1, April, 2023
7. Usmonova Mavludaxon “Operating Principles and Applications of Blockchain Technology” European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices ISSN (E): 2938-3625 Volume 1, Issue 9, December, 2023
8. M.S. Usmonova.”Multimedia texnologiyalaridan oliy ta'limda foydalanish” “ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА РЕСУРС ТЕЖОВЧИ ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АСОСЛАРИ” МАВЗУСИДАГИ ХАЛҚАРО ИЛМИЙ ВА ИЛМИЙ-ТЕХНИК АНЖУМАН АНДИЖОН 2023